

Klager over biskop Kjeld Holms tilslutning til det såkaldte præsteinitiativ og over hans prædiken juledag 2005

Præsteinitiativet

Ved brev dateret julen 2005 opfordres præster til at tilslutte sig et såkaldt præsteinitiativ blandt andet med det formål i en eller flere juleprædikener at tage emnet: ”Udvisning af flygtninge fra Danmark til en usikker fremtid i hjemlandet.”

Initiativet blev første gang offentliggjort den 14. december 2005 ved en pressemeddelelse.

Klagerne

Der er modtaget tre klager. Den første klager i brev af 1. januar 2006 over følgende:

1. Kjeld Holm har ikke prædikeret i overensstemmelse med Bibelens tekst, idet der ikke i det læste stykke eller i andre stykker med relation til Jesu fødsel er belæg for at omtale Josef og Maria som flygtninge.
2. For at fremme sin personlige politiske mening har Kjeld Holm fra prædikestolen angrebet afgørelsen i konkrete enkeltsager, som har været behandlet af lovlige og kompetente myndigheder.

Den anden klager i brev af 29. december 2005 over, at biskop Kjeld Holm har udtrykt billigelse af det såkaldte præsteinitiativ og dermed har støttet aktionen.

Den tredje klager i udateret brev over biskop Kjeld Holms støtte til præsteinitiativet.

Herudover er der indkommet endnu en klage, som er sendt til udtalelse hos biskop Kjeld Holm.

Biskop Kjeld Holms udtalelse

Kirkeministeriet har fremsendt klagerne til biskop Kjeld Holm til udtalelse.

Til den første klage anfører biskop Kjeld Holm følgende:

1. At jeg ikke har prædikeret i overensstemmelse med Bibelens tekst må jeg blankt afvise. Jeg har for det første *ikke* karakteriseret Maria og Josef som flygtninge, men talt om mennesker på flugt. Blot et minimalt kendskab til Ny Testamentelig tidshistorie bekræfter, at de sociale forhold i Palæstina for jøderne, undergivet en romersk besættelsesmagt og en despotisk vasalkonge, medførte, at mennesker ofte blev jaget rundt. Og således lader Lukasevangeliets beretning om folketælling og Jesu fødsel sig udmærket tolke. Og er *blevet* det gennem hele kirkens historie. At prædike er altid at tolke.

2. Som det fremgår af min prædiken (p. 2) har jeg ikke fremmet egne politiske synspunkter. Min juleprædiken gik ud fra begrebet *samhørighed*, og jeg *konstaterer* her objektivt, at fraværet af statsborgerskab betyder for de pågældende mennesker en mangel på samhørighed, ligesom udvisning af en senildement far betyder mangel på samhørighed i forhold til datter og svigersøn. Derimod angriber jeg ingen navngiven institution eller person. Min prædiken som helhed vidner om, at samhørighedsbegrebet er det afgørende, i overensstemmelse med prædiketeksten til juledag, der var Johannesprologen, men jeg vil altid – også fortsat – forbeholde mig ret til at udpege konkrete forhold, hvor samhørigheden er umuliggjort.

Jeg vil sluttelig bemærke, at jeg naturligvis ikke kan acceptere en indskrænkning i min forkyndelsesfrihed, når jeg – som påvist – lever op til normen for denne frihed, jf. August Roesens ”Dansk Kirkeret”, p. 201-202.

Biskop Kjeld Holm vedlægger endvidere sit prædikenmanuskript, som han anfører, at han holdt sig nøjagtigt til i sin prædiken.

For så vidt angår de to øvrige klager anfører biskop Kjeld Holm, at han har støttet det såkaldte præsteinitiativ som en spontan reaktion på nogle udvisningsforhold, og at dette er hans grundlovssikrede ret på linje med tilslutning til foreninger m.m.

Retsgrundlaget

Klager over præster kan enten vedrøre læren eller andre, ikke-læremæssige forhold.

For så vidt angår læren er retsgrundlaget lov om domstolsbehandling af gejstlige læresager, jf. lovens § 1:

Loven finder anvendelse på sager, der indbringes for præsteretten eller bisperetten med påstand om, at en tjenstemandsansat præst, provst eller biskop i forkyndelsen eller på anden lignende måde har tilsidesat den danske folkekirkes bekendelsesgrundlag (læresager).

For så vidt angår ikke-læremæssige forhold er retsgrundlaget tjenstemandslovgivningen, herunder særligt tjenstemandslovens § 10:

Tjenstemanden skal samvittighedsfuldt overholde de regler, der gælder for hans stilling, og såvel i som uden for tjenesten vise sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver.

Den såkaldte decorumbestemmelse er den særlige bestemmelse i tjenstemandslovens § 10, hvorefter tjenstemanden samvittighedsfuldt skal overholde de regler, der gælder for hans stilling, og såvel i som udenfor tjenesten vise sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver.

Kravet til en tjenstemands decorum veksler efter stillingens karakter, og der er ikke regler om et særligt skærpet decorumkrav til præster, men det er givet, at der i den almindelige bevidsthed er høje krav til præster, ligesom der fx er til dommere m.v.

Det kan konstateres, at decorumopfattelsen ændrer sig i takt med tiden, og der er således adfærd, der er klart acceptabel for præster af i dag, som for nogle år siden ville have bragt dem i strid med reglerne om decorum.

Der kan desuden konstateres forskelle fra den ene del af landet til den anden på, hvilken adfærd der anses for acceptabel.

Der to elementer i § 10. Dels et krav om samvittighedsfuldt at overholde de regler, der gælder for stillingen – almindelige og specielle – og dels et generelt vandelskrav.

Det er således ikke en forudsætning for at forsynde sig mod bestemmelsen, at præsten i særlige kredse eller hos bestemte personer konkret har mistet agtelse og tillid. Det er tilstrækkeligt, at han har udført handlinger eller udvist en adfærd, der er egnet til at betage ham den agtelse og tillid, som stillingen kræver.

Af de regler, der særligt er af betydning i denne sag, er Danske Lov 2- 4-8 til 10, idet der fastslås, hvad præster skal afholde sig fra i prædiken.

Bestemmelserne er sålydende:

2- 4-8:

De skulle ej heller sige hvad dennem selv lyster; Men hvad der hører til Sagen skulle de paaminde med klare og velforstandige Ord.

2- 4-9:

De skulle holde sig fra allehaande Skienden og Forhaanelse, saa at de ingen røre ved Navn: Alleeniste skulle de straffe Synden i Almindelighed, og saadant, som de have hørt og vide forvist. Hvad de ej have sandfærdeligen hørt tale om, det skulle de tie, og i Særdelighed skulle de vare sig, at de intet af deris privat Affecter, eller Had, paa det Hellige Stæd tale og fremføre, og saaledis sig selv hævne.

2- 4-10:

De skulle ikke heller hadskeligen lade ilde paa andre, som have anden troes Bekiendelse, Men naar fornøden giøris, og mand frygter for Forargelse eller Forførelse, skulle de med Beskedenhed Menigheden derom advare og formane.

Spørgsmålet om præsters ytringsfrihed er behandlet af August Roesen i *Dansk Kirkeret*, 1976, s. 201-2:

”Præsten er bundet af folkekirkens bekendelsesgrundlag; han skal – som det siges i præsteløftet – beflicte sig på at ”forkynde Guds ord rent og purt, således om det findes i de profetiske og apostoliske og i vor danske evangelisk-lutherske folkekirkens symbolske bøger”, hvormed der tænkes på de i D.L. 2-1 nævnte skrifter: Bibelen, det apostolske, det nicænske og det athanasianske symbol samt den uforandrede augsburgske bekendelse og Luthers lille katekismus. Præstens pligt til at forkynde evangeliet i overensstemmelse hermed er ikke begrænset til udøvelsen af hans embedsvirksomhed; den påhviler ham også under hans virksomhed i private former, f.eks. som forfatter eller taler ved private sammenkomster. Noget andet er, at der under vore folkekirkelige forhold må levnes præster-

ne en nogenlunde bred margin, og at det – som dette århundredes ”kætterprocesser” har vist – er meget vanskeligt at drage en præst til ansvar på dette område.

På denne baggrund – og med de deraf følgende modifikationer – må præsternes såkaldte ”ytringsfrihed” ses. For præsters vedkommende er ytringsfriheden – såvel den almindelige, alle borgere hjemlede ret til ”på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker” (grl. § 77) som den særlige kirkeligt begrundede ytringsfrihed – derfor ikke så lidt begrænset. Den specielle kirkelige ytringsfrihed er alene begrundet i hensynet til ordets fri forkyndelse, og det sideordnet anvendte udtryk ”forkyndelsesfriheden”, der i sig selv indeholder en vis forklaring, er for så vidt bedre.

Naturligvis er der også andre grænser for præsternes ”ytringsfrihed” end hensynet til folkekirkens bekendelsesgrundlag. Således må præsterne afholde sig fra injurierende udtalelser – fra al ”skienden og forhaanelse, saa at de ingen røre ved navn”, som det siges i D.L. 2-4-9 med særligt henblik på prædikenen.

Bestemmelsen om, at ingen må røres ved navn, kan ikke opfattes som et ubetinget forbud mod, at der nævnes navne fra prædikestolen; men det må bero på de nærmere omstændigheder i hvert enkelt tilfælde, om det kan anses for tilstedeligt, at en præst har nævnt navne. Men præsterne bør i deres prædikener ”vise tilbageholdenhed med nævnelse af personer – især nulevende – ved navn” og en sådan nævnelse bør i hvert fald ske ”med fornøden takt og nænsomhed” (skr. 3/8 1955).

Under prædiken og udførelse af kirkelige handlinger bør præsten have for øje, at han optræder på embeds vegne som kirkens repræsentant og ikke som privatmand. Han bør ikke ved sådanne lejligheder fremsætte personlige synspunkter om politiske stridsspørgsmål e. lign., f.eks. om militærvæsen. Udtalelser af denne art kan ikke forsvares ud fra præstens ”ytringsfrihed”.

Der er kun få konkrete afgørelser fra Kirkeministeriet, der vedrører præsters ytringsfrihed.

Kirkeministeriet har i skrivelse af 13. september 1950 udtalt følgende, der stadig må anses for gældende:

” Som det fremgår af den med Deres Højærværdigheds erklæring af 19. f. m. hertil tilbagefulgte sag, har sognepræst for A. menighed N. N. i sin ved jordfæstelsen af den i sognet hjemmehørende menige soldat O. O., der mistede livet ved en sprængningsulykke under øvelse i Jægerspris den 9. juni d. å., holdte tale over den afdøde benyttet anledningen til at fremkomme med en længere redegørelse for sine pacifistiske anskuelser med hensyn til militærvæsenet, hvorunder han – jfr. det af sognepræsten godkendte referat af talen i det sagen vedlagte eksemplar af bladet ”Pacifisten”, nr. 7 for juli 1950 – bl. a. har rettet et angreb på det danske militærvæsen og i særdeleshed på dettes befalingsmandskorps, idet han vil gøre dette ansvarlig for den unge mands død, jfr. saaledes bl. a. de af ham benyttede ord: ”Tvangsindkaldte unge bruges, hvor officerer skal ”høste erfaringer” – et modbydeligt udtryk, der er brugt offentligt i denne forbindelse. – Det sunde, friske blod, som Gud selv har givet vore unge, sig mig, har vi ret til at hælde det ud i dødens øvelsesshaller til ingen verdens nytte?” og fremdeles: ”Hvorfor lægger man i fredstid et så overmægtigt ansvar, et arbejde med så livsfarlige eksplosive stoffer over på tvangsindkaldte menige? Hvorfor demonstrerer ikke de, der selv frivilligt har valgt ”dødens håndværk”, selv våbnene for deres

kolleger, når der skal skydes med skarpt?”, samt endvidere: ”Vore unges blod er for dyrt og for helligt for os til at sløse hen til militære eksperimenter.”

I sin til ministeriet afgivne erklæring har sognepræsten yderligere præciseret dette ved en bemærkning om, at man stod foran ”liget af en ung mand, der havde fundet døden ved militærets virksomhed”, ligesom han erkender at have brugt udtrykket ”dødens medarbejdere” om de militære befalingsmænd.

Efter begravelsen henvendte den tilstedeværende chef for ”Jydske division”, generalmajor P. P., sig til sognepræsten og anmodede om blive gjort bekendt med manuskriptet til hans tale eller i hvert fald de til denne forud gjorte optegnelser, hvilket sognepræst N. N. afslog. Generalen har derefter indberettet sagen til krigsministeriet, og dette har med skrivelse af 6. juli d. å. oversendt indberetningen hertil.

I sin fornævnte, om sagen hertil afgivne erklæring har sognepræst N. N. fastholdt sin berettigelse til at udtale sig som sket, idet han påberåber sig den ham som præst tilkommende ytringsfrihed.

I anledning heraf skal ministeriet først bemærke, at der naturligvis tilkommer sognepræst N. N. som privat person den samme ytringsfrihed som enhver anden borger her i landet. Såfremt altså de herommeldte ytringer var blevet fremsat af ham ved en lejlighed, hvor han ikke optrådte som præst, f. eks. ved et politisk møde, ville der ikke kunnet blive spørgsmål om at drage ham til ansvar herfor fra de kirkelige myndigheders side.

Anderledes stiller sagen sig derimod, når det som her drejer sig om udtalelser, der fremsættes under udøvelsen af hans embedsgerning som en bestanddel af denne. Når en præst taler på ”embeds vegne”, taler han ikke blot på egne, men på kirkens vegne som dennes tjener og repræsentant. Allerede heraf følger, at ytringsfriheden må undergå nogen begrænsning, idet en præst selvfølgelig ikke uden videre som et led i sit embedes betjening er berettiget til at forkynde sine personlige anskuelser, f. eks. vedrørende omstridte politiske spørgsmål, hvorved han giver sådanne udtalelser et autoritativt præg, der er ganske uberettiget og med rette kan vække anstød hos tilhørerne.

At der ifølge forholdets natur må være grænser for præsters ytringsfrihed, når de taler i embeds medfør, er dernæst udtrykkeligt udtalt i lovgivningen, jfr. således allerede Danske Lovs herhenhørende bestemmelser (D.L. 2-4-8 til 10), hvorefter præster ikke må sige ”hvad dennem selv lyster”, men skal holde sig fra ”skien- den og forhånelse, så at de ingen rører ved navn”, ligesom de ej heller ”hadskeligen lade ilde på andre, som har en anden trosbekendelse”. Heri ligger også, at præster skal afholde sig fra ”skien- den” og ”forhånelse” af institutioner som f. eks. også hæren og det til denne knyttede befalingsmandskorps, hvorved de, ligesom i de af loven udtrykkeligt nævnte tilfælde, uberettiget sårer manges følelser, uden at disse på grund af stedet og den hellige handling, hvori præstens ord indgår som et led, er i stand til at tage til genmæle og gøre *deres* anskuelser gældende.

I særdeleshed hvor det, som her, drejer sig om begravelser, må ministeriet finde, at en præst bør være bestræbt på at tale således, at det tjener til opbyggelse for følget og til trøst for de efterladte, men derimod undgå, som i det foreliggende tilfælde, at komme ind på døgnets politiske stridsspørgsmål, som f. eks. militær- væsenet, idet fremsættelsen af hans personlige anskuelser herom ikke vil være egnet til at fremkalde opbyggelse, men derimod eventuelt modsigelse og uvilje hos følget, ligesom det hos de efterladte må virke pinligt, at den afdødes jordfæ-

stelse, som det just er blevet tilfældet med hensyn til den herommeldte tale, giver anledning til offentlig omtale, strid og diskussion.

Side 6

Dokument nr. 273054

Ministeriet må herefter finde det meget uheldigt, at sognepræst NN i sin tale ved den herommeldte jordfæstelse har ytret sig som anført, hvorved han har tilsidesat den ham påhvilende pligt til ved sine embedshandlinger at afholde sig fra udæskende, sårende eller hadefuld omtale af andre, være sig personer eller institutioner, hvorfor man skal anmode deres Højærværdighed om at ville tilkendegive sognepræsten ministeriets alvorlige misbilligelse af det således stedfundne misbrug af ytringsfriheden, ligesom man skal anmode Dem om at ville pålægge ham fremtidigt at ville udvise større takt og skønsomhed, når han udtaler sig på embeds vegne.”

Yderligere udtalte Kirkeministeriet i skrivelse af 16. november 1950 følgende til Den danske Præsteforening om, hvorvidt Kirkeritualet af 1685 er at betragte som en lov på lige fod med Danske Lov:

” I et hertil indsendt andragende af 3. november 1950 har bestyrelsen, specielt med henblik på de i kirkeritualet af 1685 indeholdte forskrifter om præstens prædikentjeneste, overfor ministeriet rejst spørgsmål om, hvorvidt kirkeritualet er at betragte som en lov på lige fod med Danske Lov.

Således foranlediget skal man meddele, at der ved forordningen af 16. januar 1686, hvori det påbydes alle at rette sig efter det den 25. juli 1685 udfærdigede kirkeritual, er givet kirkeritualet samme virkning som en af kongen udfærdiget forordning, svarende til nutidens love, men det må herved erindres, at de for nævnte bestemmelser om prædikentjenesten er affattet i en tid, da de politiske forhold og borgernes retsstilling bl. a. som følge af det enevældige styre var meget forskellige fra de nuværende, og at de i kirkeritualet indeholdte bestemmelser om, at præsterne skal afholde sig fra at fremføre noget, som angår regeringen og statsager eller deslige, må antages i hvert fald delvis at have et efter de da herskende forhold afpasset politisk sigte, hvorfor reglerne kun vil kunne betragtes som værende i kraft med de modifikationer, der følger af den ændrede politiske ordening og borgernes deraf følgende ændrede retsstilling.”

Vurdering

Der kan i besvarelsen af de foreliggende klager rejses 3 spørgsmål:

1. Er biskop Kjeld Holm berettiget til at tilslutte sig det såkaldte ”Præsteinitiativ”?
2. Er der forhold, der vedrører eventuel tilsidesættelse af folkekirkens bekendelse (lærespørgsmål)?
3. Er der eventuelt andre tjenstlige forhold?

ad 1. Biskop Kjeld Holms tilslutning til det såkaldte præsteinitiativ er omfattet af foreningsfriheden.

ad 2. Ingen af de indgivne klager indeholder påstande om tilsidesættelse af læremæssige forhold, ligesom det er åbenlyst, at der ikke foreligger sådan tilsidesættelse.

ad 3. For så vidt angår forhold, der ikke vedrører spørgsmål om folkekirkens lære, ses biskop Kjeld Holms juleprædiken ikke at overskride de begrænsninger, man som tjenestemand må pålægge sig under udøvelsen af embedet, jfr. ovenfor.

Kirkeministeriet agter derfor ikke at foretage yderligere i anledning af klagerne.